

LIKKUTEI TORAH • PARSHAS TZAV • MAAMAR 6

להבין מ"ש בהגדה מצה זו שאנו אוכלים ע"ש...

To Understand "This Matzah That We Eat"

DEDICATED IN HONOR OF

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

Dedicated in honor of the Rebbe's father, Reb Levi Yitzchok

LikuteiTorah.com

THE CHASSIDISHE PARSHA

likuteitorah.com/likkutei-torah/tzav/6/

1 להבין מ"ש בהגדה מצה זו שאנו אוכלים ע"ש מה ע"ש שלא הספיק כו' כי גרשו כו'.

To understand what is said in the Haggadah: "This matzah that we eat, for what reason? Because [the dough] did not have time," etc., "for they were driven out," etc.

דמשמע הא אלו לא גורשו והספיק להחמיץ היו אוכלים חמץ, והלא כבר נצטוו בעשור לחדש הזה כו' על מצות ומרורים יאכלוהו.

For this implies that had they not been driven out, and [the dough] had had time to leaven, they would have eaten chametz. But surely they had already been commanded, "On the tenth of this month," etc., [and] "with matzos and bitter herbs they shall eat it."

וגם לדורות נצטוו שבעת ימים שאור לא ימצא כו' בכל מושבותיכם תאכלו מצות ובפסוק עצמו יש להבין שהציווי שלדורות היה זכר ליצי"מ [ליציאת מצרים].

And for the generations, too, they were commanded: "For seven days no leaven shall be found," etc., [and] "in all your dwellings you shall eat matzos." And in the verse itself it must be understood [how] the command for the generations was a remembrance of the Exodus from Egypt.

והלא פסח מצרים אינו נוהג איסור חמץ אלא יום א' כדאיתא בגמרא (פ"ט דפסחים דצ"ו ע"ב).

But surely, in the Pesach of Egypt, the prohibition of chametz applied for only one day, as stated in the Gemara (chapter 9 of Pesachim, folio 96b).

והענין דפסח מצרים אינו נוהג אלא יום א', ולכן דוקא כי גורשו ומחמת זה הוא שאכלו מצה גם בשאר ימות הפסח

The explanation is that the Pesach of Egypt applied for only one day; and therefore it was specifically because they were driven out, and on account of this, that they ate matzah on the remaining days of Pesach as well.

וכ"כ [וכן כתב] המזרחי בפ' ראה ע"פ כי בחפזון יצאת ואעפ"כ [ואף על פי כן] הציווי שלדורות ז' ימים והם זכר ליצי"מ [ליציאת מצרים].

And so wrote the Mizrahi in Parshas Re'eh, on the verse "For in haste you went out." Nevertheless, the command for the generations is seven days, and they are a remembrance of the Exodus from Egypt.

ולהבין קצת ענין אכילת מצה יש להקדים ענין מועדים לשמחה שעיקר המועדים הוא בחי' השמחה

And to understand something of the matter of eating matzah, we must first explain the matter of "appointed times for joy": that the essence of the festivals is the quality of joy,

וכדכתיב ושמחת בחגך שאז הוא זמן גילוי מוחין דאימא דהיינו מ"ש בהלל מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה.

as it is written, "And you shall rejoice in your festival"; for then is the time of the revelation of the intellect (mochin) of Imma. That is what is said in Hallel: "He settles the barren woman (akeres) of the house [as] a joyful mother of children."

2 והנה בשבת הוא גילוי מוחין דאבא והם יותר עליונים ואין שם בחינת גילוי שמחה כביו"ט [כביום טוב].

Now, on Shabbos there is a revelation of the intellect (mochin) of Abba, which is higher, and there is no aspect of a revelation of joy there as on Yom Tov.

אך הענין כי הנה ביאור מהות מוחין דאימא יובן במה שנודע שיש ב' בחי' בגילוי אור א"ס ב"ה.

But the explanation is this: the essential nature of the intellect of Imma will be understood from what is known, that there are two levels in the revelation of the Infinite Light (Or Ein Sof), blessed be He.

הא' בחי' ההשתלשלות וסדר המדרגות שהם בחי' ההמשכות מעילה לעילה כו' הארה והארה דהארה כו'.

The first is the level of the chain of descending worlds (hishtalshelus) and the order of the levels, which are the drawings-down from cause to cause, etc., a radiance and a radiance of a radiance, etc.,

כמשל שכל במדות ומדות במחשבה כו' שכל בחי' ההשתלשלות דרך כלל נקי יש מיש. והבי' למעלה מן ההשתלשלות יש מאין ממש מאין המוחלט כו'.

as in the analogy of intellect into the emotive attributes (middos), and the emotive attributes into thought, etc.; for the whole of hishtalshelus, in general, is called something from something (yesh mi-yesh). The second is above hishtalshelus: truly something from nothing (yesh me'ayin), from the absolute nothing, etc.

3 והנה בהשתלשלות עלה ועלול כשהעלול מתקרב לעילתו ממטה למעלה הנה הוא משיג את עילתו.

Now, in the chain of descending worlds (hishtalshelus) of cause and effect, when the effect draws near to its cause, from below to above, it comprehends its cause.

ולכן הוא שש ושמה בו ותהי השמחה גדולה כמשל בן המלך שיצא מן השביה ובא וראה את פני אביו.

Therefore it is glad and rejoices in it, and the joy is great, as in the analogy of a king's son who has come out of captivity and has come and seen his father's face.

כך תהיה שמחת העלול בהגלות נגלות עליו אור העלה שלמעלה תחת אשר ירד בהשתלשלות ונעשה מרחק רב בינו ובין עילתו ורחק מאור פניו בסתר המדרגות

So will be the joy of the effect when the light of the cause above is openly revealed to it, whereas it had descended through hishtalshelus, and a great distance had come about between it and its cause, and it had been far from the light of its face, in the concealment of the levels.

והכל הוא מפני שעתה בגילוי זה יש לו השגה איך שיצא מאפילה לאור גדול ומאכל ליו"ט [ליום טוב] ומשעבוד לגאולה כו'.

And all this is because now, in this revelation, it has comprehension of how it has come out from darkness to great light, from mourning to festival, and from bondage to redemption, etc.

4 וזהו ענין יו"ט [יום טוב] גילוי השמחה שמבחי עקרת הבית נעשה אם הבנים שמחה. פי' כי עקרת מלשון

עקרה ומלשון כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים בגמ' [בגמרא] פ' בתרא דפסחים

And this is the matter of Yom Tov, the revelation of joy: that from the level of "the akere of the house" she becomes "a joyful mother of children." The meaning is that akere is from the term akarah (barren), and from the term [in] "like this weasel that dwells in the foundations (ikarei) of houses," in the Gemara, the last chapter of Pesachim.

והיא בחי' מלי' שמלובשת כל יומין דחול בבי"ע בק"נ [בקליפת נוגה] כן פי' בספר שו"ס [שושן סודות] לתלמיד הרמב"ן [הרבי משה בן נחמן] ז"ל [זכרנו לברכה / זכרונם לברכה].

And she is the level of Malchus, which during all the weekdays is encloded in [the worlds of] Beriah, Yetzirah and Asiyah, in kelipas nogah. So it is explained in the book Shushan Sodos, by a disciple of the Ramban, of blessed memory.

5 וביום טוב היא עולה למעלה באצ"י בבחי' אם הבנים בינה והשגה באור א"ס הנגלה אז

And on Yom Tov she rises up into Atzilus, to the level of "mother of children": Binah, and comprehension of the Infinite Light (Or Ein Sof) that is revealed then.

שאור א"ס משתלשל ויורד אז באופן שיהיה דרך ומבוא לתפיסא והשגה במה שיכולים להשיג מאור א"ס ב"ה הנגלה ואיך שהגילוי רב מאד עד כי נהפך להם מיגון לשמחה ושהיו בחשך ראו אור גדול

For the Infinite Light then descends link by link and comes down in such a way that there is a path and an entry for grasp and comprehension of what can be comprehended of the Infinite Light, blessed be He, that is revealed, and of how very great the revelation is, until it is turned for them "from sorrow to joy," and they who were "in darkness have seen a great light."

הוא גילוי אור א"ס ב"ה המתגלה בבחי' יש והשגה להיות איזו תפיסא והשגה באור פני מלך המתגלה אז.

This is the revelation of the Infinite Light, blessed be He, that is revealed in the mode of yesh (existence) and comprehension, so that there is some grasp and comprehension of the light of the King's face that is revealed then.

6 וכמו עד"מ הנשמה שמתענגת בעוה"ב [בעולם הבא] מזיו השכינה תחת היותה מתלבשת בגוף הגשמי ונפרדה משם ועלתה למקור חוצבה שמתענגת בג"ע [בגן עדן] העליון ונהנית מזיו כו' הנאה ותענוג נפלא

As, by way of analogy, the soul that delights in the World to Come in the radiance of the Shechinah: in place of its being enclothed in the physical body, it has separated from there and risen to the source from which it was hewn, where it delights in the higher Gan Eden and enjoys the radiance, etc., a wondrous enjoyment and delight.

וע"ז נאמר להנחיל אוהבי יש שמתגלה אור א"ס בבחי' יש להיות השגה ותפיסא להנשמה להיות נהנית מזיו ואור הנ"ל דהיינו שיש השגה והבנה איך שיצאה מאפילה לאור גדול כו'.

And of this it is said, "To cause those who love me to inherit yesh": that the Infinite Light (Or Ein Sof) is revealed in the mode of yesh, so that the soul has comprehension and grasp, so as to enjoy the radiance and light mentioned above; that is, it has comprehension and understanding of how it has come out from darkness to great light, etc.

וזהו בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו פי בנהר היוצא מעדן שהוא בינה הוא העלייה בכל רגל משלשה רגלים ושם הוא מקור השמחה.

And this is [the meaning of] "Through the river they shall pass on foot (beregel); there we shall rejoice in Him." That is: in the river that goes out from Eden, which is Binah, there is the ascent on each festival (regel) of the three pilgrimage festivals, and there is the source of joy.

[ועמ"ש מזה בד"ה הוי' לי בעזרי]. וכ"ז [וכל זה] הוא מבחי' מוחין דאימא בינה עוה"ב [עולם הבא] ג"ע [גן עדן]

עליון גילוי תענוג הנשמות לפי השגתם

(And see what is written on this in the discourse beginning "Havayah is with me among my helpers.") And all this is from the level of the intellect (mochin) of Imma: Binah, the World to Come, the higher Gan Eden, the revelation of the souls' delight according to their comprehension.

אבל מוחין דאבא החכמה מאין תמצא אין נק' מה שאינו מושג למעלה מעלה מבחי' בינה והשגה

But the intellect of Abba, [of which it is said,] "Chochmah is found from ayin": ayin is the name for what is not comprehended, far, far above the level of Binah and comprehension;

דהיינו שמתגלה בחי' אור א"ס ב"ה מה דלית מחשבה תפיסא כו' ולא ניתן ליהנות בו מאחר שאין שם שום תפיסא והשגה.

that is, there is revealed the level of the Infinite Light, blessed be He, that which "no thought can grasp," etc., and it is not granted to enjoy it, since there is no grasp or comprehension there at all.

7 וענין גילוי זה הוא ביטול ההשגה וביטול הנשמות במציאות כאור א"ס ב"ה דלית מחשבה כו' והגילוי הזה הוא שמתגלה בשבת,

The nature of this revelation is the nullification (bittul) of comprehension, and the nullification of the souls in [their very] existence, in the Infinite Light (Or Ein Sof), blessed be He, which "no thought [can grasp]," etc.; and this revelation is what is revealed on Shabbos.

ולכן אמרו בקושי התירו לדבר בד"ת [בדברי תורה] בשבת כי אורייתא מחכמה נפקת פי' נפקת יוצאת לחוץ כמו נפקת לבר שהיא הארה בלבד היוצאת מחכמה

Therefore they said, "With difficulty did they permit speaking words of Torah on Shabbos": for "the Torah comes forth from Chochmah." The meaning of nafkas is "goes out to the outside," as in nafkas levar ("goes out outside"), for it is only a radiance that goes out from Chochmah,

אבל עצמיות החכמה היא רמה ונשגבה למעלה מעלה מבחי' אורייתא (וכמ"ש במ"א בד"ה עוטה אור כשלמה בשם האריז"ל [האריז"ל זכרונו לברכה] בפ"י נובלות חכמה שלמעלה תורה ועמ"ש בביאור ע"פ יונתני)

but the essence of Chochmah is lofty and exalted, far, far above the level of the Torah. (As is explained elsewhere, in the discourse beginning "Who wraps Himself in light as a garment," in the name of the Arizal, of blessed memory, on the meaning of "The Torah is the fallen fruit (novlos) of the Chochmah above"; and see what is written in the explanation on the verse "My dove.")

ובגילוי זה לא שייך שמחה ותענוג שאין השמחה והתענוג נראה ונרגש אלא במה שיש תפיסא והשגה איך שיצא מאפילה לאור גדול והיינו מאחר שנרגש בחי' אור גדול שהוא בבחי' מעלה מעלה.

And in this revelation, joy and delight do not apply; for joy and delight are seen and felt only in something in which there is grasp and comprehension of how one has come out from darkness to great light, that is, once one feels the level of a great light, which is on a level far, far above.

8 ואחר שיבין שירד מטה מטה הנה בעלותו ממטה מטה למעלה מעלה תגדל השמחה במאד מאד.

And after one understands that he had descended far, far below, then, as he rises from far, far below to far, far above, the joy grows very, very great.

וכל זה לא שייך אלא במוחין דאימא שהוא גילוי אור א"ס בבחי' יש והשגה איך שהוא מעלה מעלה כו'

All this applies only to the intellect (mochin) of Imma, which is the revelation of the Infinite Light (Or Ein Sof) in the mode of yesh and comprehension, of how it is far, far above, etc.

אבל מוחין דאבא שהם בבחי' גילוי מה שלמעלה מהשגה שם לא שייך מעלה ומטה כלל ומעלה ומטה שוין וכחשכה כאורה שגם חשך לא יחשיך כו'.

But the intellect of Abba, which is in the mode of a revelation of what is above comprehension: there, above and below do not apply at all, and above and below are equal, and "as darkness, so light," for "even darkness does not darken," etc.

9 ודקדוק הלשון כחשכה כאורה בשני כפ"י והל"ל [והוה ליה למימר] חשכה כאורה אלא משום דחשכה

כאורה בלבד לא סגי אלא לומר שגם החשך לא יחשיך כו'

And [as for] the precise wording kachashechah ka'orah, with two kafs: it should have said chashechah ka'orah, "darkness is as light." But [the reason is] that chashechah ka'orah alone would suffice only to say that even the darkness does not darken, etc.;

אבל כחשכה כאורה בשני כפ"ן משמע דלא זו שגם החשך לא יחשיך והחשך שוה לאור אלא אף האור שוה לחשך

but kachashechah ka'orah, with two kafs, implies that not only does even the darkness not darken, so that the darkness is equal to the light, but even the light is equal to the darkness.

דכל נהורין מתחשכאן קמ"י [קמיה] כו' וכתר עליון אע"ג [אף על גב] דאיהו אור צה אור מצוחצה אוכם הוא כו'.

For "all lights are darkened before Him," etc., and supernal Keser (the Crown), even though it is a clear light, a brilliant light, "is black," etc.

(ועמ"ש סד"ה שחורה אני ונאווה בפ"י המולך מהודו ועד כוש ואפשר שזהו ענין ב' הכפ"ן דכחשכה כאורה. כ"ף דכאורה זהו כתר עליון וכמ"ש בד"ה יונתי בחגוי הסלע.)

(And see what is written at the end of the discourse beginning "I am black, yet comely," on the meaning of "who reigned from Hodu to Kush." And it may be that this is the matter of the two kafs of kachashechah ka'orah: the kaf of ka'orah is supernal Keser, as is explained in the discourse beginning "My dove, in the clefts of the rock.")

וכ"ף דכחשכה זהו כענין כלה ונחרצה. וע"ד שנזכר בזח"א [בזהר חלק א] ד"ג ע"א וכן כרת עיין במא"א [במאורי אור] אות כ' סעיף ט"ו ולגבי אור א"ס ב"ה כחשכה כאורה כו').

And the kaf of kachashechah is like the matter of "destruction and decree" (kalah venecheratzah), in the manner mentioned in the Zohar, Part I, folio 3a; and likewise kares ("cutting off"); see Me'orei Or, the letter kaf, section 15. And with respect to the Infinite Light (Or Ein Sof), blessed be He, "as darkness, so light," etc.)

ועל זה נאמר ישת חשך סתרו שאין שם אור וגילוי ההשגה כלל אלא ביטול ההשגה

And of this it is said, "He made darkness His hiding place": for there is no light or revelation of comprehension there at all, only the nullification (bittul) of comprehension.

ולכן אין שם בחי' שמחה ותענוג בגילוי בחי' ביטול זה מאחר דלית מחשבה כו' ואינו נחשב לבחי' עלי' [עליה] כלל שאינו עולה ממטה למעלה רק שהוא בא לבחי' ומדרגה שמעלה ומטה שוין כו' כנ"ל.

Therefore there is no aspect of joy and delight in the revelation of this level of nullification, since "no thought [can grasp Him]," etc.; and it is not considered an ascent at all, for it does not rise from below to above, but only comes to a level and rank in which above and below are equal, etc., as mentioned above.

(וזהו היש ה' בקרבנו אם אין פי' אם הגילוי מבחי' סדר ההשתלשלות שהיא בחי' להנחיל אוהבי יש וזהו היש ה' בקרבנו או שהגילוי מלמעלה מסדר ההשתלשלות מבחי' אין וזהו אם אין

(And this is [the meaning of] "Is there (hayesh) Havayah in our midst, or not (ayin)?" The meaning: whether the revelation is from the level of the order of the chain of descending worlds (hishtalshelus), which is the level of "to cause those who love me to inherit yesh," and this is "Is there (hayesh) Havayah in our midst"; or whether the revelation is from above the order of hishtalshelus, from the level of ayin, and this is "or not (ayin)."

ועיין בזח"ג [בזהר חלק ג] שלח קנ"ח ב' גם קנה חכמה קנה בינה ב"פ [ב' פעמים] קנה גימט' [גימטריא] יש.

And see the Zohar, Part III, Shelach, [folio] 158b. Also, "Acquire Chochmah, acquire Binah": kneh ("acquire") twice has the numerical value of yesh.

אמנם בחי' אין הוא בחי' העליונה שבחכמה שדבוקה במקורה בחי' והחכמה מאין תמצא ועיין בזהר פ' ויקרא ד"ז ע"פ כשמן הטוב ועמ"ש בד"ה צאינה וראינה בענין להצהיל פנים משמן

However, the level of ayin is the highest level within Chochmah, which cleaves to its source, the level of "And Chochmah is found from ayin." And see the Zohar, Parshas Vayikra, folio 7, on the verse "Like the good oil"; and see what is written in the discourse beginning "Go out and see" on the matter of "to make the face shine with oil";

ומ"ש סד"ה שיר השירים בענין כי טובים דודיך מיין כי בחי' יין הוא המשמה אלקים ובחי' דודיך זהו מה שלמעלה מבחי' השמחה וכנ"ל וע"ש ובד"ה ששים המה מלכות בענין ומעין מבית ה' יצא כו' ובד"ה ושאתם מים בששון):

and what is written at the end of the discourse beginning "The Song of Songs," on the matter of "For your love (dodecha) is better than wine": for the level of wine is that which "gladdens Elokim," and the level of dodecha is what is above the level of joy, as mentioned above; see there. And in the discourse beginning "There are sixty queens," on the matter of "And a spring shall go out from the house of Havayah," etc.; and in the discourse beginning "And you shall draw water with joy."

10 קיצור ענין בערב תאכלו מצות וענין שלא הספיק בצקת כו'. ענין יו"ט [יום טוב] שהוא מועדים לשמחה.

Summary: the matter of "In the evening you shall eat matzos," and the matter of "the dough did not have time," etc. The matter of Yom Tov, which is "appointed times for joy."

בחי מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה. בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו. וענין שבת בחי גילוי והחכמה מאין תמצא דלית מחשבה תפיסא ביה.

The level of "He settles the barren woman of the house [as] a joyful mother of children." "Through the river they shall pass on foot; there we shall rejoice in Him." And the matter of Shabbos: the level of the revelation of "And Chochmah is found from ayin," which "no thought can grasp."

כי יש בחי סדר ההשתלשלות עילה ועלול ששרשו מהבינה וז"ש [וזהו שכתוב] נהר היוצא מעדן ושם שייך השמחה מההשגה ויש בחי שלמעלה מסדר ההשתלשלות בחי עדן עצמו שעז"נ [שעל זה נאמר] עין לא ראתה כו'

For there is the level of the order of the chain of descending worlds (hishtalshelus), cause and effect, whose root is from Binah; and this is [the meaning of] what is written, "a river that goes out from Eden," and there joy from comprehension applies. And there is the level that is above the order of hishtalshelus, the level of Eden itself, of which it is said, "No eye has seen," etc.

וזהו וקראת לשבת ענג ר"ת [ראשי תיבות] עדן נהר גן דהיינו שנמשך מבחי עדן שלמעלה מבחי נהר:

And this is [the meaning of] "And you shall call Shabbos a delight (oneg)": [oneg is] the initials of Eden, Nahar (river), Gan (garden); that is, [Shabbos] is drawn from the level of Eden, which is above the level of the river.

11 ב וזהו ושמרתם את השבת כי קדש היא היא בעצמה היא בחי קדש העליון בחי חכמה מוחין דאבא שמתגלה בשבת.

2. And this is [the meaning of] "And you shall keep the Shabbos, for it is holy (kodesh)": it, in itself, is the level of supernal Kodesh, the level of Chochmah, the intellect (mochin) of Abba, which is revealed on Shabbos.

משא"כ יו"ט [יום טוב] נקי מקרא קדש הארה בעלמא מקדש העליון נה"י [נצח הוד יסוד] דאבא בתוך מוחין דאימא שהרי גם ביו"ט [ביום טוב] בגילוי מוחין דאימא צריך להמשיך מוחין דאבא

Whereas Yom Tov is called mikra kodesh ("a calling of holiness"): a mere radiance from supernal Kodesh, Netzach, Hod and Yesod of Abba within the intellect of Imma. For on Yom Tov too, in the revelation of the intellect of Imma, it is necessary to draw down the intellect of Abba;

כי מוחין דאימא הגם שהם בחי יש מ"מ אינם בחי דבר נפרד ח"ו [חס ושלום] אלא הוא היש שנמשך מאין for the intellect of Imma, although it is in the mode of yesh, is nevertheless not a separate thing, G-d forbid; rather, it is the yesh that is drawn from ayin.

כי אין ויש חו"ב [חכמה ובינה] הם תרין ריעין דלא מתפרשין ועמ"ש בד"ה ראה אנכי, שתמיד נמשך בחי' ביטול מוחין דאבא להיות בחי' מוחין דאימא התגלות התענוג

For ayin and yesh, Chochmah and Binah, are "two companions that never part" (and see what is written in the discourse beginning "See, I"), so that the level of the bittul of the intellect of Abba is constantly drawn down to become the level of the intellect of Imma, the revelation of delight.

שהתענוג הוא ג"כ מהמשכת אור א"ס ב"ה דלית מחשבה וכו'

For the delight, too, comes from the drawing-down of the Infinite Light (Or Ein Sof), blessed be He, which "no thought [can grasp]," etc.,

ולא תענוג מהשגת דבר נפרד ח"ו [חס ושלום] אלא שניתן ליהנות בגילוי אור זה מחמת ירידת והשתלשלות אור וגילוי זה עד שבא להשגה איך שהוא אור גדול כו'.

and it is not delight from comprehending a separate thing, G-d forbid; rather, it is granted to enjoy the revelation of this light because of the descent and hishtalshelus of this light and revelation, until it comes into comprehension, [so that one comprehends] how it is a great light, etc.

12 וכל מה שלמטה מטה כולא קמ"י [קמיה] כלא כו' ועי"כ [ועל ידי כך] שש ושמה בהגלות נגלות אור וגילוי זה.

And all that is far, far below is "as nothing before Him," etc.; and through this one is glad and rejoices when this light and revelation is openly revealed.

אך בשמחה זו צריך להמשיך מוחין דאבא ג"כ שתהיה השמחה מגילוי אור א"ס דלית מחשבה כו' (ועמ"ש ע"פ אסרי לגפן אסר יו"ד לבחי' גפן כו')

But in this joy it is necessary to draw down the intellect (mochin) of Abba as well, so that the joy should be from the revelation of the Infinite Light (Or Ein Sof), which "no thought [can grasp]," etc. (And see what is written on the verse "Osri lagefen" ("binding to the vine"): oser yud, "he binds the yud," to the level of the vine, etc.)

וזהו ענין מקרא קדש כאדם שקורא לחבירו

And this is the matter of mikra kodesh, like a person who calls his fellow.

וכמו שהקריאה באדם לחבירו הוא בשמו שהוא רק זיו והארה התפשטות ממנו בלבד. כך הוא ענין מקרא קדש מבחי' שם שהוא רק הארה בעלמא מבחי' אבא. וכענין בשכמל"ו [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד] ויעש דוד שם כו' בחי' נה"י [נצח הוד יסוד] כו'.

Just as a person calls his fellow by his name, which is only a glow and a radiance, merely an extension from him, so is the matter of mikra kodesh: from the level of a name, which is only a mere radiance from the level of Abba. And it is like the matter of "Blessed be the Name of the glory of His kingdom forever and ever," [and] "And David made a name," etc.: the level of Netzach, Hod and Yesod, etc.

13 והנה הארה והמשכה זו ביו"ט [ביום טוב] הוא ע"י תפלה והלל אך הם אינם רק מדרבנן ומדאורייתא נמשך בפסח ע"י אכילת מצה שהוא קטנות אבא

Now, this radiance and drawing-down on Yom Tov comes through prayer and Hallel; but these are only of rabbinic origin, and by Torah law it is drawn down on Pesach through eating matzah, which is the smallness (katnus) of Abba.

כי מצה מוחין דאבא שאין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן ולהיות ידיעה זו בהתינוק הוא נמשך מלמעלה מן הדעת המושג

For matzah is the intellect (mochin) of Abba, [as it is said,] "A child does not know how to call 'Abba' (father) until he tastes the taste of grain." And the presence of this knowledge in the child is drawn from above grasped knowledge (daas);

שהרי ידיעה זו בהתינוק אינו בדעת המושג שהרי אינו יודע איך ומה הוא אביו כי דעת התינוק קטן כו' for this knowledge in the child is not with grasped knowledge, since he does not know how or what his father is, for a child's mind (daas) is small, etc.

וגם מצה אין בה טעם שאין בה ההגבהה כו'

And matzah, too, has no taste, for it does not have the rising, etc.

ולמעלה מן הדעת הוא בחי' אבא אלא שנמשך בקטנות ולכן נק' בזהר מיכלא דמהימנותא (ועמ"ש מזה בד"ה וספרתם לכם גבי חג השבועות).

And what is above knowledge (daas) is the level of Abba, only it is drawn down in smallness. Therefore it is called in the Zohar "the food of faith" (michla dimheimnusa). (And see what is written on this in the discourse beginning "And you shall count for yourselves," concerning the festival of Shavuot.)

והנה המשכת מוחין דאבא במצה אינה אלא בלילה הראשון אבל משם ואילך הגם דכתיב מצות יאכל את שבעת הימים.

Now, the drawing-down of the intellect of Abba in matzah is only on the first night; but from then on, although it is written, "Matzos shall be eaten (yei'achel) the seven days,"

ופ"י שצריך להאכיל את כל ז' הימים שיהיו נזונין מבחי' אבא וכנודע מספירה שבשבוע הראשון הם ז' מוחין דאבא שמוח החכמה נמשך בכל ז' המדות.

and the meaning is that one must feed (leha'achil) all seven days, so that they are nourished from the level of Abba, as is known from the counting [of the Omer], that the first week is the seven mochin of Abba, for the brain of Chochmah is drawn into all seven emotive attributes (middos),

הנה פסח מצרים אינו נוהג איסור החמץ אלא יום א' בלבד לפי שהיו משה ואהרן שהם שניהם מבחי' אבא ולא ימיש עמוד הענן כו'

[nevertheless,] the Pesach of Egypt had the prohibition of chametz in force for only one day, because Moshe and Aharon were there, both of whom are from the level of Abba, and "the pillar of cloud did not depart," etc.,

עננא דאהרן דהיינו בחי' מקיפי אבא והענן היה הורג נחשים ועקרבים שכמדבר שהמקיף מסמא עיני החיצונים שלא יהיה להם יניקה כו'.

the cloud of Aharon, which is the level of the encompassing [lights] (makifim) of Abba; and the cloud would kill the snakes and scorpions in the desert, for the encompassing [light] blinds the eyes of the external forces, so that they have no nurture, etc.

14 ולכך הי' [היה] די להם בהמשכת מוחין דאבא בלילה הראשון אבל לדורות ז' ימים תאכלו מצות ומ"מ אין זה אלא שלא לאכול חמץ שלא יהיה יניקה כו'.

Therefore the drawing-down of the intellect (mochin) of Abba on the first night was enough for them; but for the generations, "seven days you shall eat matzos." Nevertheless, this is only so as not to eat chametz, so that there be no nurture, etc.

אבל מצה מוחין דאבא די כלילת הראשון בערב תאכלו מצות שקבעו הכתוב חובה כי יומם יצוה ה' חסדו יומא דאזיל עם כולהו כו'

But matzah, [which is] the intellect of Abba, suffices on the first night, "In the evening you shall eat matzos," which the verse established as an obligation; for "By day Havayah commands His kindness": the day that goes with all of them, etc.,

ענא דאהרן דכתיב ביה נמי לא ימיש עמוד הענן יומם כו' שכולל כל הימים כו' (ע' [עיינן] בפ' אמור דק"ג ע"ב ומ"ש עליו במ"א)

the cloud of Aharon, of which it is also written, "The pillar of cloud did not depart by day," etc., which includes all the days, etc. (See [the Zohar,] Parshas Emor, folio 103b, and what is written on it elsewhere.)

והיינו יום ראשון בלבד שהוא חסד כו':

And that is the first day alone, which is Chesed, etc.

15 קיצור. ענין קדש. ומקרא קדש. והמשכה זו ביו"ט [ביום טוב] של פסח הוא ע"י המצה ע"ד אין התינוק יודע לקרות אבא כו'. ופ"י מצות יאכל את שבעת הימים:

Summary. The matter of kodesh, and of mikra kodesh. And this drawing-down on the Yom Tov of Pesach is through the matzah, in the manner of "A child does not know how to call 'Abba,'" etc. And the meaning of "Matzos shall be eaten the seven days."

16 ג והנה נמצא כי ב' מצות הם מצה של לילה הראשון חובה ומצה של כל ימי פסח

3. Now, it emerges that there are two [kinds of] matzah: the matzah of the first night, [which is] an obligation, and the matzah of all the days of Pesach.

ועל בח"י הכי אמר שלא הספיק כו' כי אבותינו לא היו צריכים באמת להיות להם מצה של שימור כל ימי הפסח כנ"ל.

And concerning the second level [the Haggadah] said, "[the dough] did not have time," etc.; for in truth our ancestors did not need to have guarded matzah all the days of Pesach, as mentioned above.

אך זה היה אצלם ממילא שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים

But for them this came about of itself, because "the King of the kings of kings revealed Himself to them."

פ"י דמה שהקב"ה נקרא מלך מלכי המלכים כפשוטו היינו המלכים הם המלכים שלמטה בעוה"ז ומלכי המלכים הם השרים העליונים שבצבא המרום כמ"ש בדניאל ס"י יו"ד ושר מלכות פרס כו' והקב"ה נק' מלך על מלכי המלכים.

The meaning of the Holy One, blessed be He, being called "the King of the kings of kings," in its plain sense, is that "the kings" are the kings below in this world, and "the kings of the kings" are the supernal ministers in the host on high, as it is written in Daniel, chapter 10, "And the minister of the kingdom of Persia," etc.; and the Holy One, blessed be He, is called King over the kings of the kings.

17 ועוד נק' מלך מלכי המלכים בבחי' מלכותו והנהגתו העולמות ע"י עשר ספירות. המלכים הם נה"י [נצח הוד יסוד].

Further, He is called "the King of the kings of kings" with respect to His kingship and His conduct of the worlds through the ten Sefiros: "the kings" are Netzach, Hod and Yesod;

ומלכי חג"ת [חסד גבורה תפארת]. ומלך מלכי היינו חב"ד [חכמה בינה ודעת] כי בעולם העשייה מאירים בחי' נה"י [נצח הוד יסוד] ובעולם היצירה מאיר חג"ת [חסד גבורה תפארת] ובעולם הבריאה בינה אך באצילות מאיר בחינת חכמה.

"the kings of" are Chesed, Gevurah and Tiferes; and "the King of the kings of" is Chochmah, Binah and Daas. For in the World of Asiyah (Action) the levels of Netzach, Hod and Yesod shine; in the World of Yetzirah (Formation), Chesed, Gevurah and Tiferes shine; and in the World of Beriah (Creation), Binah; but in Atzilus the level of Chochmah shines.

והיינו כי בחכמה שורה אור א"ס ב"ה שהוא הנקרא מלך מלכי המלכים. וע' בזח"א [בזהר חלק א] ד"ג ע"א ובזח"ב [בזהר חלק ב] יתרו דס"ז ע"ב.

That is, in Chochmah rests the Infinite Light (Or Ein Sof), blessed be He, which is what is called "the King of the kings of kings." And see the Zohar, Part I, folio 3a, and the Zohar, Part II, [Parshas] Yisro, folio 67b.

וגילוי חכמה הוא גילוי אור אבא שנגלה בבחי' גילוי לפיכך ממילא לא הניח להחמיץ בצקם כו' להיות ניקה ח"ו [חס ושלום].

And the revelation of Chochmah is the revelation of the light of Abba, which was revealed openly; therefore, of itself, it did not let their dough leaven, etc., [which would have] given nurture, G-d forbid.

וכמ"ש ירא את ה' בני ומלך (במשלי כ"ד)

As it is written, "Fear Havayah, my son, and the king" (in Proverbs, chapter 24).

דהפירוש כפשוטו היינו כשם שתצטרך ליראה את השם יתברך אע"פ [אף על פי] שאין אתה רואהו. ועם זה תפרוש מן העבירה. כן תצטרך שתתירא מן המלך המולך בארץ ותשים צורתו נכפניך אע"פ [אף על פי] שאי אתה רואהו ובזה תנצל מחיוב מיתה למלכות. כן פי' בכד הקמח ערך יראה.

The plain meaning is: just as you must fear G-d, blessed be He, even though you do not see Him, and thereby you will keep away from sin, so must you fear the king who reigns in the land, and set his image before you even though you do not see him, and thereby you will be saved from incurring death at the hands of the kingdom. So it is explained in Kad HaKemach, under the entry "Fear."

18 ויש עוד בפ"י הפסוק כמשארו"ל [כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] ירא את ה' בני ומלך. ומלך על יצרך. ושני הפירושים אמת.

There is a further interpretation of the verse, as our Sages, of blessed memory, said: "Fear Havayah, my son, and the king (umelech)" — "and reign (umeloch) over your inclination." And both interpretations are true.

והיינו שע"י היראה האמיתית מה' שהוא מלך מלכי המלכים ע"י ומלך על יצרך שלא להמשך אחר תאות הגשמיות מחמת היראה והביטול.

That is: through true fear of G-d, Who is the King of the kings of kings, through this "reign over your inclination," not to be drawn after the desire for physical things, because of the fear and the self-nullification (bittul).

19 והיצה"ר [והיצר הרע] הוא החמץ וכמ"ש מכף מעול וחומץ. ולכן ע"י שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה אזי ממילא לא הספיק להחמיץ כו'

And the evil inclination is the chametz, as it is written, "from the grasp of the wrongdoer and the chometz (oppressor)." Therefore, because the King of the kings of kings, the Holy One, blessed be He, revealed Himself to them, then, of itself, [the dough] did not have time to leaven, etc.

אבל אצלינו נעשה חיוב לדורות להיות מצות יאכל את שבעת הימים. שהם ז' המדות.

But for us it became an obligation for the generations, that "matzos shall be eaten the seven days," which are the seven emotive attributes (middos),

שבהם יש שליטה ליצה"ר [ליצר הרע] ששבה"כ [ששכירת הכלים] היה בז"ת [בז' תחתונות] וע"כ צריך להמשיך בהם בחי מצה וביטול.

in which the evil inclination has dominion, for the shattering of the vessels was in the seven lower [Sefiros]; and therefore one must draw into them the level of matzah and self-nullification (bittul).

20 ועל בחי הראשונה נאמר בעבור זה עשה הוי"י לי בעבור זה בשעה שיש מצה כו' שבעבור המשכת מצה עשה הוי"י הוא גילוי אור אבא.

And concerning the first level it is said, "Because of this, Havayah did for me": "because of this" — at the time when there is matzah, etc.; for on account of the drawing-down of matzah "Havayah did," which is the revelation of the light of Abba.

ופי' דהיינו ענין עשה הוי"י לי היינו מה שנמשך גילוי אור א"ס ב"ה למטה ממש בעולם העשייה.

And the meaning is that the matter of "Havayah did (asah) for me" is that the revelation of the Infinite Light (Or Ein Sof), blessed be He, is drawn down truly below, into the World of Asiyah (Action).

21 וזהו עשה הוי"י לי. שנמשך גילוי שם הוי"י בעשייה הגשמיות. ואיך אפשר שיומשך אור גדול זה כ"כ [כל כך] למטה עד שיומשך לי ממש עם שאני בעשייה הגשמית במצרים.

And this is "Havayah did for me": that the revelation of the Name Havayah is drawn into physical Asiyah. And how is it possible that this great light be drawn so far down, until it is drawn to me myself, even though I am in physical Asiyah, in Egypt?

זהו אי אפשר רק בעבור זה. דהיינו מה שע"י המצה נמשך מוחין דאבא שהחכמה מאין תמצא שהיא למעלה מסדר ההשתלשלות עד ששם נאמר כחשכה כאורה.

This is possible only "because of this": that is, that through the matzah the intellect (mochin) of Abba is drawn down, for "Chochmah is found from ayin," which is above the order of the chain of descending worlds (hishtalshelus), so much so that of it is said, "as darkness, so light."

22 והשוה ומשוה כו'. לכן יוכל להיות עשה הוי"י לי שיומשך האור לי למטה בעשייה הגשמיות.

"And He is equal and makes equal," etc. Therefore it can be that "Havayah did for me," that the light is drawn to me below, in physical Asiyah.

והענין כי הנה כתיב ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך ולא שרף כו' שהם בחי' בי"ע

The explanation: it is written, "And I will pass through the land of Egypt": "I, and not an angel," "and not a seraph," etc., which are the levels of Beriah, Yetzirah and Asiyah.

וכן באצי' עצמה יש בחי' בי"ע שהמלי' נקי' עשייה שבאצי' וחג"ת [וחסד גבורה תפארת] וכינה הם יצירה ובריאה דאצי'

And likewise within Atzilus itself there are levels of Beriah, Yetzirah and Asiyah: Malchus is called the Asiyah of Atzilus, and Chesed, Gevurah and Tiferes, and Binah, are the Yetzirah and the Beriah of Atzilus.

וזהו ג"כ פי' אני ולא מלאך שהמלי' נקי' ג"כ המלאך כו' אלא אני דוקא שהוא ע"י המשכת אור אבא מקור החכמה שהוא אצילות שבאצילות

And this too is the meaning of "I, and not an angel": for Malchus too is called "the angel," etc.; but specifically "I," which is through the drawing-down of the light of Abba, the source of Chochmah, which is the Atzilus of Atzilus.

(ועמ"ש בד"ה ולהבין בתוס' [בתוספת] ביאור ענין וייצר כו' שכמ"כ [שכמו כן] בד' בחי' דצח"מ [דומם צומח חי מדבר] שבאצי' חכמה עילאה היא בחי' מדבר כו' ע"ש)

(And see what is written in the discourse beginning "And to understand, with further explanation, the matter of 'And He formed,'" etc.: that likewise, among the four levels of inanimate, vegetative, animal and speaking within Atzilus, supernal Chochmah is the level of "speaking," etc.; see there.)

לפי שארץ מצרים היה מקום טומאה והוצרך דוקא להיות המשכה עליונה שגם חשך לא יחשיך וכחשכה כאורה והיינו אור אבא ולא אימא כו',

Because the land of Egypt was a place of impurity, there had to be specifically a supernal drawing-down for which "even darkness does not darken," and "as darkness, so light": that is, the light of Abba and not of Imma, etc.

והיינו כי מה שנמשך ע"י מלאך או שליח עם היות שהכל ממנו ית' והמלאך הוא רק שליח וכחומר ביד היוצר הוא בידו ית'. אך עכ"ז [עם כל זה] האור והשפע הנמשך ע"י מלאך ושליח הוא ממקור סדר ההשתלשלות.

That is: with what is drawn down through an angel or a messenger, although everything is from Him, blessed be He, and the angel is only a messenger and is in His hand, blessed be He, "like clay in the hand of the potter," nevertheless, the light and the flow (shefa) drawn down through an angel and messenger come from the source of the order of the chain of descending worlds (hishtalshelus).

שמבחי" זו נמשך ע"י השתלשלות עילה ועלול ומתלבש בבחי" מלאך או שרף כו'.

For from this level it is drawn down through the chain of cause and effect and is encloded in the level of an angel or a seraph, etc.

לא כן ההמשכה שמלמעלה מסדר ההשתלשלות אין המלאך יוכל להיות כלי ושליח לגילוי בחינה זו כו' וזהו ענין אני ולא מלאך כו' ועמ"ש בד"ה ויקרא אל משה.

Not so the drawing-down that is from above the order of hishtalshelus: an angel cannot be a vessel and messenger for the revelation of this level, etc. And this is the matter of "I, and not an angel," etc. And see what is written in the discourse beginning "And He called to Moshe."

אך להבין מ"ש אני הוא ולא אחר דמכיון שכבר פירש ולא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י השליח. א"כ מי הוא האחר שיצטרך לומר ע"ז עוד אני ולא אחר.

But one must understand what is said, "I am He, and not another": since it has already specified "and not through an angel, and not through a seraph, and not through the messenger," then who is the "other," that it should need to say of this, further, "I, and not another"?

23 והענין הוא כי הנה באלול ועד יוה"כ [יום הכפורים] מזכירין י"ג מדות הרחמים להיות שהם המשכות

עליונות המתגלות בבע"ת [בבעלי תשובה]

The explanation is this: from Elul until Yom Kippur we recite the Thirteen Attributes of Mercy, since they are supernal drawings-down that are revealed to baalei teshuvah (those who return);

כי מאחר שחטא ופגם במה יתוקן אלא ע"י המשכות עליונות שמאד נעלה וכחשכה כאורה כו'. ולכן הם שהמשיכם משה רבינו ע"ה [עליו השלום] בחטא העגל לתקן החטא.

for once a person has sinned and caused a blemish, how can it be repaired except through supernatural drawings-down that are very exalted, where "as darkness, so light," etc.? Therefore it was they that Moshe our teacher, peace be upon him, drew down at the sin of the [golden] calf, to repair the sin.

24 והנה שם נאמר וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו כי ארך אפים ראה אף לרשעים כו'

Now, there it is said, "And Moshe hastened and bowed to the ground and prostrated himself," for "he saw 'slow to anger,'" even toward the wicked, etc.

וכדי שלא יהיה יניקה לחיצונים ג"כ זה היה בקשת משה ונפלינו אני ועמך ביקש שלא תשרה שכינה.

And so that the external forces should not also draw nurture [from this], this was Moshe's request, "And we shall be distinguished, I and Your people": he asked that the Shechinah should not rest [upon the nations].

25 והבטיח לו הקב"ה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה הא אילו לא הבטיח לו כן היה שורה

And the Holy One, blessed be He, promised him, "This thing too, that you have spoken, I will do." It follows that had He not promised him so, it would have rested [upon them],

וכמו בבלעם הגם שהיה מזוהם כו' לפי שהוא ית' כל יכול וכחשכה כאורה כו' גם חשך כו'

as with Bilam, even though he was defiled, etc.; for He, blessed be He, is all-powerful, and "as darkness, so light," etc., "even darkness," etc.

ומשם היה יניקת פרעה באחורי העורף מקום גבוה כו' ולכן עבדים היינו לפרעה במצרים כו'.

And from there was Pharaoh's nurture, from the back of the nape, a high place, etc.; and therefore "we were slaves to Pharaoh in Egypt," etc.

אך בצאתם ממצרים בעבור זה בשעה שיש מצה המשכת מוחין דאבא שמלמטה באתעדל"ת [באתערותא

דלתתא] שהיא עשיית המצוה היה אור אבא נמשך לי בפנימית בבחי' ישראל ולא נמשך לחיצונים.

But when they went out of Egypt, "because of this," at the time when there is matzah — the drawing-down of the intellect (mochin) of Abba from below, through an arousal from below, which is the doing of the mitzvah — the light of Abba was drawn "to me," in the inner dimension (pnimiyus), into the level of Israel, and was not drawn to the external forces.

26 וזהו לי ולא לו אלו היה שם לא היה נגאל ולא כאשר מתחלה שהיינו עבדים לפרעה שהיה לו יניקה מאור אבא מאחוריים כ"י וזהו ולא אחר.

And this is [the meaning of] “‘for me,’ and not for him; had he been there, he would not have been redeemed”; and not as at first, when “we were slaves to Pharaoh,” who had nurture from the light of Abba from the back (achorayim), etc. And this is “and not another.”

והיינו ע"י המצוה נמשך לי בפנימית ונמצא שהמצה גרם לצאת ממצרים כי בחפזון כ"י המשכת אור אבא כ"י

That is, through the mitzvah it was drawn “to me,” inwardly; and it emerges that the matzah caused the going out of Egypt, “for in haste,” etc., [which is] the drawing-down of the light of Abba, etc.

אבל כל ז' הימים הוא אחר יצ"מ [יציאת מצרים] מצות יאכל את שבעת הימים והיינו לדורות כי אבותינו לא היו צריכים לזה אלא שלא הספיק ממילא כ"י.

But all seven days are after the Exodus from Egypt, “matzos shall be eaten the seven days,” and that is for the generations; for our ancestors did not need this; it was only that, of itself, [the dough] did not have time, etc.

(וביאור ענין בעבור זה הנה פ"י מוחין דאבא מבואר למעלה שהוא המשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות דקמיה כחשכה כאורה ממש מה שאפילו כתר עליון כ"י אוכמא הוא קדם כ"י

(And the explanation of the matter of “because of this”: the meaning of the intellect (mochin) of Abba has been explained above, that it is a drawing-down from above the order of the chain of descending worlds (hishtalshelus), for before Him it is truly “as darkness, so light,” in that even supernal Keser (the Crown), etc., “is black before,” etc.

ועם היות דשם בחי' אם צדקת מה תתן לו אמנם כשנמשך ומאיר משם בחכמה עילאה הנק' אבא ונש"י [ונשמות ישראל] נק' בנים לבחי' אבא כמשל הבן שנמשך ממוח האב ואזי נקרא ההמשכה הנ"ל מוחין דאבא א"כ עי"י נמשך ההמשכה רק בסטרא דקדושה דוקא

And although in that place it is the level of “If you are righteous, what do you give Him?”, nevertheless, when it is drawn down and shines from there into supernal Chochmah, which is called Abba — and the souls of Israel are called “children” to the level of Abba, as in the analogy of a son, who is drawn from the father’s brain — then the drawing-down mentioned above is called the intellect of Abba. If so, through this the drawing-down is drawn only to the side of holiness.

ועמ"ש לקמן בענין עבדים היינו כו'. ויוציאנו ה' אלקינו כו' ועמ"ש בד"ה כי עמך מקור חיים גבי ענין השקיפה ממעון קדשך מן השמים כו'. וסד"ה שימני כחותם וזהו עזי וזמרת יה שהם או"א [אבא ואימא] ועי"ז זה אלי כו'.

And see what is written below on the matter of "We were slaves," etc., "And Havayah our G-d brought us out," etc. And see what is written in the discourse beginning "For with You is the source of life," concerning the matter of "Look down from Your holy dwelling, from heaven," etc.; and at the end of the discourse beginning "Set me as a seal": and this is "My strength and song is Yah," which are Abba and Imma, and through this, "This (zeh) is my G-d," etc.

והנה ההמשכה מחכמה עילאה הוא ע"י יסוד אבא המתלבש ביסוד ז"א וזהו ענין בעבור זה ועיין בפ' ויצא דק"נ ע"ב בענין פ"י וזה שער השמים ובפ' בשלח ס"א א' יתרו דף ע' [שבעים].

Now, the drawing-down from supernal Chochmah is through Yesod of Abba, which is encllothed in Yesod of Z'eir Anpin; and this is the matter of "because of this (zeh)." And see [the Zohar,] Parshas Vayetze, folio 150b, on the meaning of "And this (zeh) is the gate of heaven"; and Parshas Beshalach, [folio] 61a; [and] Yisro, folio 70.

ועמ"ש בד"ה בחדש השלישי כו' ביום הזה כו' וזהו שבח"י י"ג מדות הרחמים שהן רחמים גדולים בלי גבול עכ"ז [עם כל זה] נק' מדות הרחמים שיש בח"י המגביל הרחמים שלא יומשכו רק במקום הראוי

And see what is written in the discourse beginning "In the third month," etc., "on this day," etc. And this is [why] the Thirteen Attributes of Mercy, which are great mercies without limit, are nevertheless called middos ("measures") of mercy: for there is a level that limits the mercies, so that they are drawn down only in a fitting place,

וכענין כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו כו' ועמ"ש מזה סד"ה ויאכילך את המן. וזהו ג"כ פ"י בעבור זה.

as in the matter of "Whoever has no knowledge (deah), it is forbidden to have mercy on him," etc. And see what is written on this at the end of the discourse beginning "And He fed you the manna." And this too is the meaning of "because of this."

ופי' ברבות ע"פ זה ספר תולדות אדם זה היינו י"ב שבטים ועם שבט לוי הם י"ג שהם נגד י"ג מדה"ר
[מדות הרחמים] כו'. וזהו רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וגו') (בתהלים ס"י מ')

And it is explained in [Midrash] Rabbah on the verse "This (zeh) is the book of the generations of Adam": zeh is the twelve tribes, and with the tribe of Levi they are thirteen, corresponding to the Thirteen Attributes of Mercy, etc. And this is "Many (rabbos) are the things You have done, Havayah my G-d, Your wonders and Your thoughts toward us," etc.) (in Psalms, chapter 40).

פי' רבות כל דבר שהוא רב ועצום ע' [עיינן] זח"א [זהר חלק א] פ' ויחי דרמ"ז א' וברבות סוף מגלת אסתר
אתה מוצא שמדות טובות של הקב"ה בהשפע בפרוי ורבו הטוב ברכוי החסד ברכוי הרחמים ברכוי כו'
ע"ש

The meaning of rabbos is anything that is great (rav) and mighty (see the Zohar, Part I, Parshas Vayechi, folio 247a); and in [Midrash] Rabbah, at the end of Megillas Esther: "You find that the good attributes of the Holy One, blessed be He, are with plenty, with fruitfulness and increase: the good in abundance, the kindness in abundance, the mercy in abundance, in abundance," etc.; see there.

וזהו רבות עשית דהיינו המדות עליונות שלמעלה מהמדה וגבול שנקראו רבות כענין ורב חסד ורב טוב
כו'

And this is "Many (rabbos) You have done": that is, the supernal attributes that are above measure and limit, which are called rabbos, as in "and abundant (rav) in kindness" and "abundant (rav) goodness," etc.;

עשית שנשתלשלו ונמשכו בעשייה הגשמיות וכדפי' בת"א [בתורה אור] בד"ה ויהי מקץ ועכ"ז [ועם כל זה]
נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר
"You have done (asisa)": that they descended link by link and were drawn down into physical Asiyah, as explained in Torah Ohr in the discourse beginning "And it came to pass at the end." And even so, "Your wonders and Your thoughts are toward us," as our Sages, of blessed memory, said: "The thought of Israel preceded everything."

וז"ש [וזהו שכתוב] ורב טוב לבית ישראל וכתוב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך כו' ועיינן ברבות תולדות
פס"ה רבות עשית כו' למה כהו כו' כדי שיבא יעקב ויטול את הברכות

And this is [the meaning of] what is written, "and abundant goodness to the house of Israel"; and it is written, "How abundant is Your goodness, which You have hidden away for those who fear You," etc. And see [Midrash] Rabbah, Toldos, section 65: "Many You have done," etc., "why did [his eyes] grow dim?" etc., "so that Yaakov would come and take the blessings";

ובפי בא פט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו] ע"פ החדש הזה לכם הצדקה שלכם כו' הרחמים שלכם כו' ע"ש ועמ"ש בד"ה ואכלתם אכול כפי אשר עשה עמכם להפליא יעו"ש [יעוין שם].

and in Parshas Bo, section 15, on the verse "This month shall be for you": "The righteousness is yours," etc., "the mercy is yours," etc.; see there. And see what is written in the discourse beginning "And you shall eat, eating," on the meaning of "Who has dealt wondrously with you"; see there.

27 וזהו בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור. שע"י המרור והמרירות מרחוקו מה' ע"י מעורר י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] כו'

And this is [the meaning of] "'Because of this': I said it only at the time when there are matzah and maror": for through the maror, and the bitterness over one's distance from G-d, through this one arouses the Thirteen Attributes of Mercy, etc.,

כמ"ש בד"ה קול דודי הנה זה בא כו' ועיין ברבות בשלח ס"פ כ"ג בענין ואמר ביום ההוא כו' as is explained in the discourse beginning "The voice of my beloved! Behold, this (zeh) one comes," etc. And see [Midrash] Rabbah, Beshalach, at the end of section 23, on the matter of "And it shall be said on that day," etc.

והענין כמ"ש במנחות דנ"ג יבא זה ויקבל זאת מזה כו' והיינו משה שנתנבא בזה והוא המשכת התורה וכמ"ש סד"ה ראשי המטות גבי לאמר זה הדבר.

The explanation is as stated in Menachos, folio 53: "Let this (zeh) one come and receive this (zos) from this (zeh) One," etc.; that is, Moshe, who prophesied with zeh, which is the drawing-down of the Torah; as is explained at the end of the discourse beginning "The heads of the tribes," concerning "saying: This (zeh) is the thing."

28 והנה התורה נק' נובלות חכמה שלמעלה אכן לעתיד יהיה גילוי פנימית התורה שמפנימית חכמה שלמעלה

Now, the Torah is called "the fallen fruit (novlos) of the Chochmah above"; but in the Time to Come there will be the revelation of the inner dimension (pnimiyus) of the Torah, which is from the inner dimension of the Chochmah above.

וע"ז כווננו ברבות שלעתיד יאמרו ב"פ [בי פעמים] זה הנה אלקינו זה כו' זה הוי' דהיינו ע"י שיתגלה ג"כ פנימיות אבא. ועמ"ש הרמ"ז [הרב משה זכות] פ' תולדות דקלי"ה על פסוק זה ואמר ביום ההוא כו'

And to this [the Sages] alluded in [Midrash] Rabbah, that in the Time to Come they will say zeh twice: "Behold, this (zeh) is our G-d," etc., "this (zeh) is Havayah": that is, through the revelation of the inner dimension of Abba as well. And see what the Ramaz wrote on Parshas Toldos, folio 135, on this verse, "And it shall be said on that day," etc.

ומ"מ גילוי זה נמשך ע"י היום לעשותם וזהו בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור.

Nevertheless, this revelation is drawn down through "today, to do them"; and this is "Because of this": I said it only at the time when there are matzah and maror."

דהיינו בבחי' היום לעשותם שאז הוא דשייך בחי' הבחירה. וכמ"ש ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים.

That is, in the mode of "today, to do them," for it is then that choice applies, as it is written, "See, I have set before you life and good, and death and evil, and you shall choose life."

29 והנה איתא בפע"ח [בפרי עץ חיים] מרור גימ' [גימטריא] מות. ור"ל [ורוצה לומר] כי הגשמיות נק' מות ורע שהוא כלה ונפסד והרוחניות נק' חיים וטוב וכמ"ש מזה בד"ה האזינו השמים וע"כ צריך להיות בחי' מרור ומרירות ממה שנמשך אחר הגשמיות כו' ולהיות ובחרת בחיים כו'

Now, it is stated in Pri Etz Chaim that maror (מרור) has the numerical value of maves (מות, "death"). That is to say: physicality is called "death" and "evil," for it perishes and decays, and spirituality is called "life" and "good," as is explained in the discourse beginning "Listen, O heavens." Therefore there must be the level of maror and bitterness over having been drawn after physicality, etc., and to fulfill "and you shall choose life," etc.

וזה אינו שייך רק עכשיו אבל לע"ל [לעתיד לבוא] הוא אומר בלע המות לנצח (בישעיה סימן כ"ה). שלא יהיה הגשמיות מעלים ומסתיר כו'.

And this applies only now; but of the Time to Come it says, "He will swallow up death forever" (in Isaiah, chapter 25): that physicality will not conceal and hide, etc.

וזהו ומחה ה' דמעה. אשר דמעה בגימט' [בגימטריא] ק"ך צירופי אלקים שמהם נמשך ההעלם והסתר כו' אלא יהיה כמ"ש והיה הוי' לי לאלקים. ע"ד הקב"ה מוציא חמה מנרתקה כו'.

And this is “And Havayah will wipe away the tear (dim’ah)”: for dim’ah (דמעה) has the numerical value of 120, the combinations of [the Name] Elokim, from which the concealment and hiding are drawn, etc.; rather, it will be as it is written, “And Havayah will be to me as Elokim,” in the manner of “The Holy One, blessed be He, takes the sun out of its sheath,” etc.

30 וא"כ אז אין שייך בחי' מרור שהמרור הוא על בחי' ההסתר הנק' מות. כי אז כלע המות כו' ברוחניות וכן בגשמיות ממש.

If so, then the level of maror will not apply, for the maror is over the level of concealment, which is called “death”; for then “He will swallow up death,” etc., in spirituality and likewise in actual physicality.

וכן בחי' מצה שהוא ענין השימור מהחמץ אינו שייך רק עכשיו אבל לע"ל [לעתיד לבוא] יהי' [יהיה] ע"ד שלא הספיק להחמיץ שא"א לבא לבחי' חמץ ויש גשמי כלל מחמת הביטול כו'

So too the level of matzah, which is the matter of guarding against chametz, applies only now; but in the Time to Come it will be in the manner of “[the dough] did not have time to leaven”: that it will be impossible to come to the level of chametz and physical yesh at all, because of the self-nullification (bittul), etc.;

או כי גם מבחי' חמץ לא יהי' [יהיה] יניקה לחיצונים דהיינו שלא יהי' [יהיה] החמץ בחי' יש וגסות דקליפה אלא ע"ד ויגבה לבו בדרכי ה'

or else, that even from the level of chametz there will be no nurture for the external forces; that is, the chametz will not be the level of the yesh and coarseness of kelipah, but in the manner of “And his heart was lifted up in the ways of Havayah.”

וכמו שבקרבת תודה היו עשרה חלות חמץ. וכמ"ש הטעם ע"פ מזמור לתודה (בסידור).

As in the thanksgiving offering there were ten loaves of chametz, as the reason is explained on the verse “A psalm of thanksgiving” (in the Siddur).

והרי ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] ברבות פ' צו פ"ט לע"ל [לעתיד לבוא] כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל כו'

And indeed our Sages, of blessed memory, said in [Midrash] Rabbah, Parshas Tzav, section 9: "In the Time to Come all the offerings will be annulled, but the thanksgiving offering will not be annulled," etc.

והרי כל הקרבנות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם שהן באות חמץ א"כ מזה מוכרח שלע"ל [שלעתיד לבוא] מחמת עוצם הגילוי יתברר ויתעלה גם החמץ ועמ"ש בד"ה וידבר דעשה"ד [דעשרת הדברות] מענין שתי הלחם שהיו באות חמץ

And all the offerings come as matzah, except for the chametz of the thanksgiving offering and the Two Loaves, which come as chametz. If so, it follows necessarily from this that in the Time to Come, because of the intensity of the revelation, the chametz too will be refined and elevated. And see what is written in the discourse beginning "And [G-d] spoke," on the Ten Commandments, on the matter of the Two Loaves, which came as chametz.

ולכן בחי' בעבור זה זהו דוקא בשעה שיש מצה ומרור שהוא בחי' היום לעשותם. אזי דוקא ממשיכים בחי' זה.

Therefore the level of "because of this" is specifically "at the time when there are matzah and maror," which is the level of "today, to do them"; then specifically one draws down the level of zeh ("this").

הוא גילוי אור א"ס ב"ה הסוכ"ע. דקמיה מעלה ומטה שוין ע"כ נק' זה וכמ"ש את השמים ואת הארץ אני מלא.

It is the revelation of the Infinite Light (Or Ein Sof), blessed be He, the light that encompasses all worlds (sovev kol almin), before which above and below are equal; therefore it is called zeh, as it is written, "The heavens and the earth I fill."

משא"כ לע"ל [לעתיד לבוא] אין מועיל בחי' תשובה וכמ"ש בגמרא פכ"ג דשבת דקנ"א ע"ב ע"פ אשר תאמר אין לי בהם חפץ שאין בהם לא זכות ולא חובה כו'.

Whereas in the Time to Come teshuvah will not avail, as stated in the Gemara, chapter 23 of Shabbos, folio 151b, on the verse "of which you will say, 'I have no desire in them'": that in them there is neither merit nor guilt, etc.

31 ועמ"ש בד"ה קול דודי בענין הנה זה בא מדלג כו'.

And see what is written in the discourse beginning "The voice of my beloved," on the matter of "Behold, this one comes, leaping," etc.

ועי"ל [ועוד יש לומר] לתרץ הקושיא דלעיל בענין מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ והלא כבר נצטוו מקודם בערב תאכלו מצות.

One may further say, to resolve the question above concerning "This matzah that we eat, for what reason? Because the dough of our ancestors did not have time to leaven" — but surely they had already been commanded beforehand, "In the evening you shall eat matzos" —

שי"ל [שיש לומר] שהוא ע"ד מ"ש מגיד מראשית אחרית כמ"ש ברבות פ' בראשית פט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו] ע"פ הוא הסובב את כל ארץ החוילה עדיין לא היתה חוילה ואתה אומר הסובב. אתמהא. אלא מגיד מראשית אחרית

that it can be said that it is in the manner of what is written, "Telling the end from the beginning," as stated in [Midrash] Rabbah, Parshas Bereishis, section 15, on the verse "It is the one that surrounds the whole land of Chavilah": "There was not yet a Chavilah, and you say 'that surrounds'? It is astonishing! Rather, [He] tells the end from the beginning."

וכמ"כ [וכמו כן] כאן עיקר הענין דמצה זו שאנו אוכלים הוא ע"ש [על שם] שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה כו'.

So too here: the main point of "this matzah that we eat" is on account of [the fact] that "the dough of our ancestors did not have time to leaven before He revealed Himself," etc.

32 ומ"ש מקודם בערב תאכלו מצות זהו ע"ד מגיד מראשית אחרית. ומ"מ האמת ג"כ כנ"ל דב' בחי' מצה הם שזהו ג"כ פ"י ראשית ואחרית.

And what is written beforehand, "In the evening you shall eat matzos," is in the manner of "telling the end from the beginning." Nevertheless, what was said above is also true, that there are two levels of matzah; and this too is the meaning of "beginning" and "end."

פ"י ראשית מלמטה למעלה זהו ענין ראשית חכמה יראת ה' שזהו ענין יראה תתאה שע"ז אמרו אם אין יראה אין חכמה והיא המצה הא'.

The meaning: "beginning," from below to above, is the matter of "The beginning of wisdom is the fear of Havayah," which is the matter of the lower fear (yirah tata'ah), of which they said, "If there is no fear, there is no wisdom"; and this is the first matzah.

33 ומזה נמשך אח"כ בחי' אחרית היא המצה הב' וכמ"ש בפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] ערך אח רית שזהו בחי' יובל.

And from this is drawn, afterwards, the level of "end" (acharis), which is the second matzah; as is written in Pardes, in Erchei HaKinuyim, under the entry acharis, that this is the level of the Jubilee (Yovel).

וכנודע דיצ"מ [דיציאת מצרים] נמשך מבחי' יובל שמשם נמשך החירות כו' ובמא"א [ובמאורי אור] פ"י אחרית ע"ה [עליו השלום] גימט' [גימטריא] כתר.

As is known, the Exodus from Egypt was drawn from the level of the Jubilee, from which freedom is drawn, etc. And in Me'orei Or, acharis is explained as having, with the kolel, the numerical value of Keser.

והוא ענין שנגלה עליהן מלך מלכי המלכים כו' וזהו מגיד מראשית אחרית פ"י מגיד לשון המשכה כמו נהר דינור דנגיד ונפיק.

And this is the matter of "the King of the kings of kings revealed Himself to them," etc. And this is "telling (maggid) the end from the beginning": maggid is a term for drawing down, as in "a river of fire flowing (nagid) and going forth."

שע"י בחי' ראשית שהוא יראה תתאה זכו לבחי' אחרית היינו יראה עילאה שע"ז אמרו אם אין חכמה אין יראה וזהו ובמורא גדול זו גילוי שכינה כו'. וכענין נעוץ תחלתן בסופן כו'.

For through the level of "beginning," which is the lower fear, they merited the level of "end," that is, the higher fear (yirah ila'ah), of which they said, "If there is no wisdom, there is no fear." And this is "and with great awe": "this is the revelation of the Shechinah," etc. And it is like the matter of "Their beginning is wedged in their end," etc.

LikuteiTorah.com
THE CHASSIDISHE PARSHA

About this edition

This edition contains the Hebrew text and the English translation.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

Our English translation, made from the Hebrew without Kehot's notes: CC BY-NC 4.0.

This edition as a whole: CC BY-NC 4.0. Shuls, schools and non-profit projects may copy, print and share it freely, and may ask for donations to cover the cost of printing; it may never be sold. Credit Kehot Publication Society and likuteitorah.com.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

English translation: prepared for likuteitorah.com with AI assistance (claude-code/opus-5.5) and checked against the Hebrew and against Sefaria; not yet reviewed by a human editor. Please check anything important against the Hebrew.

The Rebbe asked that the maamarim of the week's parsha, the "Chassidishe Parsha," be learned during that week, spread over its seven days (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725 · Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). Why learn it, and the Rebbe's brachos: likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

A free, non-commercial project; nothing here is sold. Not affiliated with Kehot, Sefaria or the Lubavitch Library. © likuteitorah.com

From likuteitorah.com/likutei-torah/tzav/6/

DEDICATED IN HONOR OF

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

Dedicated in honor of the Rebbe's father, Reb Levi Yitzchok